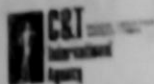

Освіта. Культура. Глобалізація: виклики сьогодення

УДК 378.1
378.4

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"
Протокол № 3 від 27 жовтня 2014 р.

Видання здійснено за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
"Консалтинг і Тренінг" та Східно-Європейського Інституту Психології

Редакційна колегія випуску:

Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Ляшенко О.І., Коцур В.П.,
Рик С.М., Вашуленко М.С., Бех І.Д., Калмикова П.О.

Відповідальний редактор випуску:

Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" – Додаток 1 до Вип. 35, Том VI (57) : Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". – К.: Гнозис, 2014. – 440 с.

Humanitarian Bulletin SU "Pereyaslav-Khmelnytsky Pedagogical University by H.Skovoroda" - Supplement 1 to Vol. 35, Volume VI (57): Thematic Issue "Higher Education in Ukraine in the context of integration into the European educational space." - K.: Gnosis, 2014. - 440 p.

Збірник затверджено постановою Президії ВАК України
з психологічних та філософських наук від 14.04.2010 №1-05/3,
педагогічних наук від 06.10.2010 №3-05/6.

У тематичному випуску вміщені наукові статті фахівців з питань вищої освіти, присвячені актуальній проблемі входження України до європейського освітнього простору. Перспективи євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти, вимоги Болонського процесу та питання готовності України відповідати цим вимогам, моніторинг якості освіти, стандарти європейського освітнього простору та завдання, що стоять перед вищою освітою України сьогодні - ось далеко не повний спектр проблем та питань, до висвітлення та спроби розв'язання яких звертаються автори випуску. У центрі уваги також питання управління якістю освіти, перспективи запровадження механізмів сучасного освітнього менеджменту, а також - умови й напрями оптимізації та розвитку вищої освіти України в сучасних умовах. Для фахівців-освітян, науковців, дослідників психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

ISBN 978-966-2760-18-7(6)

© Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2014 р.
© Східно-Європейський Інститут Психології, 2014 р.
© Міжнародна Експертна Агенція "Консалтинг і Тренінг", 2014 р.
© Видавництво "Гнозис", 2014 р.

РУДА О.Ю., КОСТИЛЬОВ О.В., Особливості розробки засобів навчання для контролю та самоконтролю навчальних досягнень студентів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації з розділу "Біологія клітини"	338
РУДЕНКО О.В., Акмеологічний підхід до професійного розвитку особистості	346
САФОНОВА І.О., Діагностичний аналіз рівнів сформованості в іноземних студентів університету міжкультурної компетентності	354
СТАВИЦЬКА І.В., Структурно-функціональна модель формування іншомовної компетентності магістрантів машинобудівних спеціальностей засобами мультимедіа.	370
СТАХОВА О.О., Особистісна зрілість майбутнього вчителя початкових класів як показник рівня розвитку його професійної самосвідомості	378
СТУПАК Д.Є., ВОСКОВОЙНИКОВА Г.Л., Актуальні питання професійної підготовки викладачів безпеки життєдіяльності та охорони праці у галузі	384
ТЕСЛЕНКО Т.В., Готовність майбутнього вчителя початкової школи до виконання виробничих функцій діяльності в нових умовах функціонування початкової освіти	392
ТРЕТЬКО В.В., Професійна підготовка магістрів міжнародних відносин як загальнопедагогічна проблема в умовах глобалізації	402
ФЕДАК Г.О., Професійна готовність та компетентність майбутніх офіцерів запасу до службово-педагогічної діяльності: сутність і взаємозв'язок.	411
ЯКУНІНА А.О., Використання інформаційних технологій при викладанні правознавства студентам технічних ВНЗ.	420
ЯЩЕНКО О.М., Франко-українська програма підготовки магістрів психології як аспект формування висококваліфікованих спеціалістів міжнародного рівня	428

Стахова О.О.
асистент, кафедра загальної, вікової
та педагогічної психології
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
м. Житомир

ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ПОКАЗНИК РІВНЯ РОЗВИТКУ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ

Стаття присвячена вивченню взаємозв'язку особистісної зрілості майбутнього педагога початкової ланки шкільної освіти та його професійної Я-підструктури. На основі проведеного експериментального дослідження встановлено, що особистісна зрілість студентів-майбутніх учителів 1 – 4-х класів виступає психологічним механізмом розвитку їх професійної самосвідомості.

Ключові слова: професійна самосвідомість, особистісна зрілість, мотивація досягнення, Я-концепція, почуття громадянського обов'язку, життєва установка, здатність до психологічної близькості з іншими людьми.

Статья посвящена изучению взаимосвязи личностной зрелости будущего педагога начального звена школьного образования и его профессиональной Я-подструктуры. На основании проведенного экспериментального исследования установлено, что личностная зрелость студентов-будущих учителей 1 – 4-х классов выступает психологическим механизмом развития их профессионального самосознания.

Ключевые слова: профессиональное самосознание, личностная зрелость, мотивация достижения, Я-концепция, чувство гражданского долга, жизненная установка, способность к психологической близости с другими людьми.

This article highlights the study of the relationship of personal maturity of future primary school teachers and their professional self-substructure. Based on the conducted scientific research it is stated that personal maturity of the future primary school teachers serves as a psychological mechanism of their professional identity.

Keywords: professional identity, personal maturity, achievement motivation, self-concept, sense of civic duty, life motivation, the capacity for psychological closeness with others.

Вступ. Останніми десятиріччями в Україні відбуваються складні політичні, соціально-економічні перетворення, що позначаються на функціонуванні різних галузей народного господарства. Не є таким виключенням і система освіти, зокрема вищої, одним із пріоритетних завдань якої в умовах ринкових відносин є розширення професійної компетентності майбутніх фахівців, що базується на ідеях особистісно-орієнтованої педагогіки. Подібна зміна акцентів у підготовці молодого професіонала передбачає ставлення до студента не як до об'єкта, що отримує знання й оволодіває системою вмінь і навичок, а як до самоцінного суб'єкта, здатного до усвідомлення власних можливостей, ролі в обраній сфері трудової взаємодії, формування самоповаги до себе як до знавця своєї справи, ефективної організації власної поведінки та діяльності.

Наголошуючи таким чином на залежності професійного зростання індивіда від належного рівня розвитку його професійної Я-підструктури, необхідно зауважити, що подібний зв'язок є характерним для всіх видів професійної діяльності людини; не є таким виключенням і педагогічна діяльність.

Натомість, досліджуючи особливості становлення професійно-педагогічної самосвідомості, ряд авторів у межах своїх наукових проблем фрагментарно звернулися до визначення окремих механізмів розвитку окресленого явища, а саме: рефлексії (І.Ю. Алексашина, І.В. Вачков, Н.І. Гуслякова, М.М. Карнелович, О.С. Сазонова, Т.М. Яблонська й ін.), ідентифікації (Т.С. Березіна, О.В. Кочкурова, Т.В. Міщенко та ін.), цілепокладання (А.К. Маркова, О.О. Семенова й ін.), професійної спрямованості вчителя (Л.В. Долинська, М.І. Дьяченко, В.Г. Калашников, Л.О. Кандилович, П.В. Лебедчук, Н.П. Максимчук, Л.М. Мітіна, Н.М. Трушина й ін.), його педагогічних здібностей (Н.В. Кузьміна, А.В. Мартинова, А.О. Реан та ін.).

Формулювання мети статті та завдань. Утім, підкреслюючи значення окреслених вище детермінант, чинників, показників у розвитку професійного "Я" педагога, водночас слід вказати на залежність функціонування професійно-педагогічної самосвідомості особистості від рівня її особистісної зрілості, яка є " ... неодмінною умовою успішного професійного становлення" [6, с. 52].

Так, О.І. Артемова [1], розкриваючи шляхи самореалізації особистості в сучасних умовах, відмітила, що високі показники реалізації людиною свого потенціалу визначаються її особистісною зрілістю, структурні компоненти

якої проявляються на рівні самосвідомості, передусім у процесі саморегуляції поведінки.

О.Б. Старовойтенко [8] серед умов, котрі необхідні для повноцінного включення особистісно зрілої людини в суспільство, виокремлює усвідомлене ставлення до життя як зріле ставлення особистості до себе – суб'єкта життя (потреба в самопізнанні, саморозумінні, повній самореалізації; володіння науковими знаннями про сутність “Я”, принципами й методами психологічного самодослідження; усвідомлення, організація власного життєвого часу, життєвого шляху, особистісного розвитку; проблемне бачення свого життя, осмислене, позитивне розв'язання внутрішньоособистісних суперечностей; адекватна, об'єктивна оцінка себе, власної діяльності; відповідальне ставлення до свого життя; філософське, етичне осмислення власного життя і його завершення; підтримання в собі стану задоволення життям, прагнення активно, творчо жити, розвиватися).

О.В. Темрук [9], визначаючи особливості особистісної зрілості майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки, у свою чергу, вказала на її зв'язок із його Я-підструктурою, зауваживши при цьому, що особистісно зрілу людину характеризує її цілісна Я-концепція, яка пов'язана з розвитком самосвідомості.

Погляди, співзвучні зазначеним, відображені й у дисертаційному дослідженні Г.Ю. Кравець [3], котра, розкриваючи педагогічні умови прояву особистісної зрілості студентів в учбово-виховному процесі вузу, дійшла до висновку, що підвищення рівня особистісної зрілості майбутніх фахівців характеризується активізацією їх самостійності в судженнях і вчинках, відповідальності за якість своєї професійної підготовки, здатності до саморегуляції індивідуальних станів й співробітництва з іншими на основі толерантності та емпатії.

Натомість, зважаючи на зазначені вище міркування, вітчизняні дослідники в переважній своїй більшості обмежилися теоретичними припущеннями про взаємозв'язок особистісної зрілості і професійної Я-підструктури педагога. Спеціальних же досліджень, проведених ними на емпіричному рівні, як показав аналіз психолого-педагогічної літератури, немає. Саме тому метою нашої статті стало експериментальне вивчення взаємозв'язку особистісної зрілості майбутнього педагога, зокрема початкової ланки шкільної освіти, та його професійної Я-підструктури.

Виклад основного матеріалу статті. Так, на першому етапі нашого дослідження, участь в якому взяли 193 студенти навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка (напрямок підготовки – “Початкова освіта”), за допомогою низки психодіагностичних методик (модифікований варіант методики дослідження самооцінки особистості С.А. Будассі [7], методика дослідження самоставлення С.Р.

Пантилеєва [5], методика “Стиль саморегуляції поведінки – 98” В.І. Моросанової, О.М. Коноз [4]) було проведено вивчення особливостей розвитку основних структурних компонентів (когнітивного, афективного й поведінкового) професійної самосвідомості майбутніх учителів початкових класів, які стали критеріями виокремлення трьох груп студентів із низьким (23%), середнім (63%) і високим (14%) рівнями розвитку їх професійної Я-підструктури (див. рис. 1).

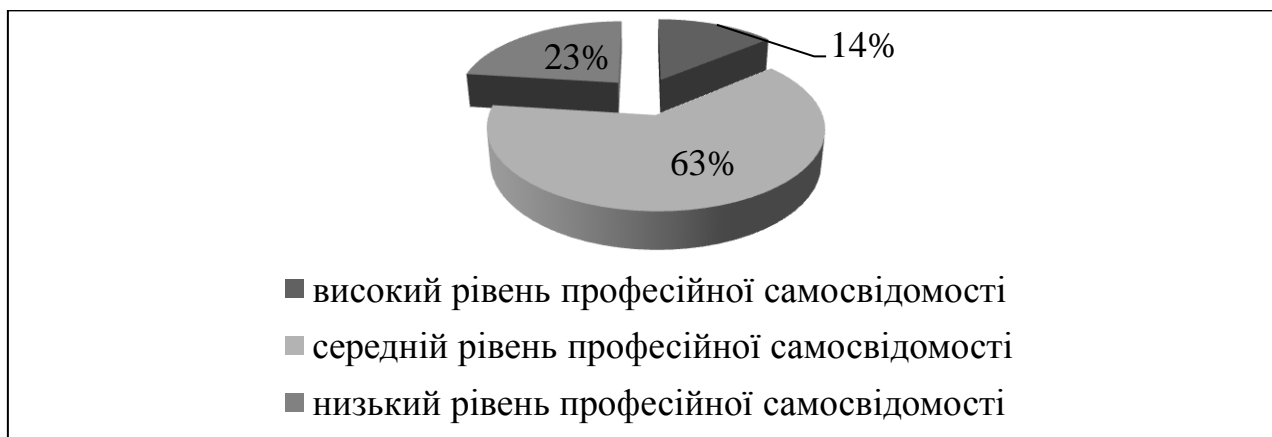

Рис.1. Розподіл студентів-майбутніх учителів початкових класів за рівнями розвитку їх професійної самосвідомості

Метою ж другого етапу експериментальної роботи стало визначення за допомогою тесту-опитувальника особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха [2] рівнів її розвитку у зазначених респондентів. Як показали результати дослідження, дуже високого рівня особистісної зрілості не виявив жоден із студентів. Високий рівень особистісної зрілості має лише 1% опитаних. Решта ж респондентів перебувають на задовільному (38%) та незадовільному (61%) рівнях особистісної зрілості (див. рис.2).

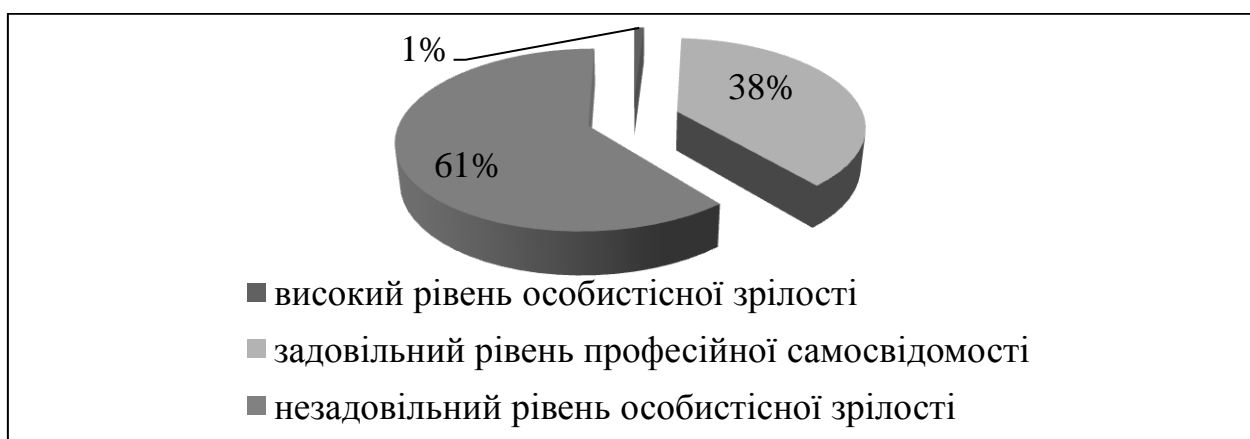

Рис.2. Розподіл студентів-майбутніх учителів початкових класів за рівнями розвитку їх особистісної зрілості

Порівняльний аналіз результатів дослідження професійної самосвідомості майбутніх учителів 1 – 4-х класів та їх особистісної зрілості дає підстави стверджувати, що в більшості випадків високому та середньому рівням професійно-педагогічної самосвідомості відповідає задовільний рівень особистісної зрілості, низькому рівню професійної Я-підструктури – незадовільний рівень особистісної зрілості. Як приклад, наводимо результати дослідження однієї з груп опитаних (див. табл. 1).

Таблиця 1

Рівневе співвідношення професійно-педагогічної самосвідомості та особистісної зрілості майбутніх учителів початкових класів

№ з/п	Досліджуваний	Рівень професійної самосвідомості	Рівень особистісної зрілості
1	Л.О.	високий	задовільний
2	П.К.	високий	задовільний
3	М.О.	середній	незадовільний
4	Р.С.	низький	незадовільний
5	А.В.	середній	задовільний
6	С.М.	середній	незадовільний
7	Г.Л.	низький	незадовільний
8	К.Н.	середній	задовільний
9	Г.В.	високий	задовільний
10	П.Н.	середній	задовільний
11	М.О.	середній	незадовільний
12	Т.О.	середній	незадовільний
13	Т.І.	високий	задовільний
14	С.А.	середній	задовільний
15	С.О.	середній	задовільний
16	К.О.	високий	задовільний
17	П.Н.	високий	задовільний
18	Я.Л.	середній	незадовільний
19	Н.І.	низький	незадовільний
20	Л.Л.	середній	задовільний
21	Б.Л.	середній	задовільний

Про наявність взаємозв'язку між показниками професійно-педагогічної самосвідомості та показниками загального рівня особистісної зрілості майбутніх учителів початкових класів свідчать і результати рангової кореляції Ч. Спірмена. Так, коефіцієнт кореляції між зазначеними показниками становить $r=0,42$. Вказане значення коефіцієнта статистично достовірне з ймовірністю похибки $p<0,01$. При цьому, з огляду на додатне значення емпіричного коефіцієнта, можна стверджувати, що чим вищий рівень професійної самосвідомості, тим вищий рівень особистісної зрілості майбутнього педагога, і навпаки.

Висновки. Таким чином, професійно-педагогічна самосвідомість перебуває у взаємозв'язку з особистісною зрілістю майбутнього вчителя, що дає підстави розглядати останній феномен як один із показників професійної Я-підструктури майбутнього педагога початкової ланки шкільної освіти, важливий психологічний механізм її розвитку.

Список використаних джерел:

1. Артемова О.І. Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах / О.І. Артемова // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. – 2010. – № 1. – С. 97 – 101.
2. Гильбух Ю.З. Тест-опросник личностной зрелости / Ю.З. Гильбух. – К.: Научно-практический центр “Психодиагностика и дифференцированное обучение”, 1994. – 24 с.
3. Кравец Г.Ю. Педагогические условия проявления личностной зрелости студентов в учебно-воспитательном процессе вуза: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Кравец Галина Юльевна. – Иркутск, 2005. – 182 с.
4. Моросанова В.И. Стилевая саморегуляция поведения человека / В.И. Моросанова, Е.М. Коноз // Вопросы психологии. – 2000. – № 2. – С. 118 – 127.
5. Пантилеев С.Р. Методика исследования самоотношения / С.Р. Пантилеев. – М.: Смысл, 1993. – 32 с.
6. Психологія праці та професійної підготовки особистості: навч. посібн. / П.С. Перепелиця, В.В. Рибалка. – Хмельницький: ТУП, 2001. – 330 с.
7. Реан А.А. Психология изучения личности: учебн. пособ. / А.А. Реан. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 288 с.
8. Старовойтенко Е.Б. Жизненные отношения личности: модели психологического развития / Е.Б. Старовойтенко. – К.: Либідь, 1992. – 216 с.
- Темрук О.В. Розвиток особистісної зрілості майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Темрук Олена Василівна. – К., 2006. – 288 с.